

## Eestikeelne Ida-kirjandus 2000–2006

On rõõmustav tõdeda, et kolmanda aastatuhande algusaastad on ükskõik missuguse varasema ajaga võrreldes olnud eestikeelsete oriendiramatute väljaandmise poolest üliviljakad. Jättes kõrvale nn esoteerilise kirjanduse ja Ida tekstide kaudtõlked, jääb ka akadeemiliselt tõsiseltvõetavate üllitiste sõelale kümneid häid raamatuid, mida *Aastaraamatu* toimetus Ida-huvilisele lugejale igati soovitab. Järgnevalt annamegi neist põgusa ülevaate, lisades meie arvates kaalukamatele ka lühitutvustuse. Vaatleme raamatuid kolmes alajaotuses: klassikatõlked, meie oma autorite teosed ning peamiselt populaarteaduslik tõlkekirjandus.

### Ida klassika tõlked

Vaadeldaval perioodil on välja antud neliteist väärt tõlkeraamatut, mille hulgas on nii varem ilmunud tõlgete värskendatud ja täiendatud uustrukke kui ka päris uusi esmatõlkeid. Tõlgete geograafia on avar, hõlmates Indiat, Tiibetit, Hiinat, Jaapanit ja Lähis-Ida. Tõlkijate nimekirja on vanade tuntud tegijate kõrvale lisandunud mitmeid noorema põlvkonna orientaliste, seda eeskätt Lähis-Ida muistse kirjanduse alal, mis annab tunnistust meie Ida-alase hariduse heast tasemest ja jätkusuutlikkusest.

Viljakaimaks raamatute väljaandjaks on ikka Eesti orientalistika *grand old man* **Linnart Mäll**, kelle sulest neid on ilmunud tervelt viis. Neist igauks väärrib lähemat vaatlust, mida teemegi nüüd raamatute ilmumise ajalises järjekorras.

**Bhagavadgītā.** Sanskriti keelest tõlkinud ja kommenteerinud Linnart Mäll. Tartu: Biblio, 2000, 128 lk.

Tegemist on 1980. aastal *Loomingu Raamatukogus* (nr 40/41) ilmunud *Gītā* tõlke parandatud ja täiendatud uustrukiga. Sissejuhatavas artiklis “Gītā kui humanistlik baastekst” sõnastab L. Mäll esmakordselt humanistlike baastekstide kontseptsiooni põhiteesid ja analüüsib *Gītāt* selles kontekstis.

*Gītā* kui hinduismi mõjukamaid tekste läbi paari aastatuhande on Euroopa kultuuris paljude tõlgete kaudu tuntud juba rohkem kui kakssada aastat. Esitame tõlkija

enda hinnangu selle teose kohta: “*Bhagavadgītā* kuulub nende väheste teoste hulka, mis on inimkonna ajaloo kulgu mõjutanud väga suures ulatuses, ja mitte üksnes Indias, vaid ka kaugel väljaspool selle piire. See toime jätkub tänini. Järelkult kehtib *Gītā* väide INIMESE kui JUMALA ja JUMALA kui INIMESE samasusest ka praeguses kultuurisituatsioonis kui üks võimalus ületada oma tühine mina ja asuda maailmakõiksuse mõistmise teele. [---] Ja kuigi *Gītāt* võib interpreteerida mitmeti, et mitte öelda “igal mõeldaval viisil”, ei ole kahtlust, et selle humanistlik külg jääb ka edaspidi inimkonda õpetama, kas või nii nagu Mahatma Gandhit: “Ma pean üles tunnistama, et kui mind kiusavad kahtlused, kui pettumused paistavad selgelt silma ja kui ma ei näe silmapiiril ühtegi valguskiirt, siis võtan ma *Bhagavadgītā* ja leian värssi, mis mind rahustab; nii et ma puhken naerma masendavast murest hoolimata. Mu elus on olnud palju väliseid tragöödiad ning kui nad ei ole jätnud minusse tajutavaid jälgi, siis tänu *Bhagavadgītā* õpetusele.””

Mälli viimaste aastate suureks algatuseks on uut raamatusarja *Budismi pühad raamatud* ja teisi Ida klassika teoseid välja andva omakirjastuse Lux Orientis rajamine. Just selle kaubamärgi all on ilmunud nimetatud sarja kaks esimest köidet. Esimese köite kaanetutvustus annab meile teada sarja eesmärgist ja põhimõttest: “Sarjas *Budismi pühad raamatud* ilmuvad tõlketeosed pärinevad nii budismi pühakirjadest kui ka mineviku suurtelt mõtlejatelt. Sarjas avaldatakse vaid originaalkeeltest tehtud tõlkeid, mida saadavad põhjalikud kommentaarid.”

**Budismi pühad raamatud I.** Seadmuseratta käimapanemine. Lühikesed lugemised. Dhammapada. Paali keelest tõlkinud ning eessõna ja kommentaariumi kirjutanud Linnart Mäll. Tartu: Lux Orientis, 2004, 264 lk.

Sarja I köide sisaldab kolm theravaada koolkonna pühakirja — *Tipitakasse* ehk Paali kaanonisse kuuluvat kuulsat teost. *Seadmuseratta käimapanemine* on Buddha esimene jutlus, mille ta pidas Sārṇāthis Hirvepargis. See on budismi tõeline baastekst, milles esitatakse neli budismi aluseks olevat õilsat tõde ja kaheksaosaline tee. *Lühikesed lugemised* esitab lihtsaid tõdesid ja on mõeldud õpperaamatuks algajatele, eelkõige noortele. See on üheksast lühikesest tekstist koosnev kogumik, mille hulgas leidub ka budistiks saamise sõnaline vormel *Kolm kaitset*, budismi kõlbuse aluseks olev *Kümme õppimisjuhust* ning tuntud *Sõbralikkusesuutra*. *Pühade raamatute* kolmandaks ja mahukaimaks tekstiks on võrreldes 1977. a esmatrukiga üsna oluliselt ümber töötatud *Dhammapada*, mille tutvustus järgneb eraldi pisut allpool. Raamatu omapäraks on see, et kõik tekstid on esitatud kolmes variandis. Kõigepealt L. Mälli meisterlik kirjanduslik tõlge eesti keelde, siis originaalilähedane terminoloogiline tõlge ning lõpuks paalikeelne algtekst. Nii leidub seal lugemise ja õppimismaterjali igale tasemele. Tekste saadavad sissejuhatavad artiklid ja kommentaarid. Kommentaarium sisaldab ka esseed humanistlikest baastekstidest, milles Linnart Mäll seob siin avaldatud teoseid maailmakultuuri teiste baastekstidega humanismi mõiste kaudu.

**Budismi pühad raamatud II.** Teemantsuutra. Südasuutra. Ühetähesuutra. Sanskriti ja klassikalisest tiibeti keelest tõlkinud ning eessõna ja kommentaariumi kirjutanud Linnart Mäll. Tartu: Lux Orientis, 2005, 208 lk.

Sarja teine köide sisaldab kolme mahajaana suutrat, mis on suurel määral mõjutanud India, Tiibeti, Hiina, Mongoolia, Korea ja Jaapani mõtte arengut. Eriti *Teemantsuutra* on avaldanud suurt mõju ka Lääne mõtteotsingutele. Kõik kolm kuuluvad mahajaana budismi kirjanduse ületava mõistmise ehk *prajñāpāramitā* suutrate hulka. Ületava mõistmise suutraid iseloomustab eelkõige paradoksaalne loogika ja need lühikesed tekstid annavad edasi selle paradoksaalsuse kvintessentsi. Paradoksaalsuse eesmärgiks on eelkõige vabastada inimmeel dualismi ehk vastandlike mõistete orjusest. See juhib ka mõistmisele, et ükski kirjeldus ei ole lõplikult adekvaatne ega ükski tõde absoluutne. Nii purustavad *Teemantsuutra* säravad dialoogid tavaloomikale tuginevad arusaamad, ärgitades lugejat edasi mõtlema. *Südasuutra* on heaks sissejuhatajaks tühjuse kontseptsiooni mõistmisel. Sellest teosest on tõlgitud kaks varianti. Pikem on au sees Tiibetis, lühem aga Kaug-Ida maades. *Ühetähesuutra* koosnebki vaid ühest tähest või õigemini ühest häälikust. See häälik on india keeleteaduse järgi kõikide häälikute ema ja budismis sümboolselt ka kõikide Nõndaläinute ema — ‘a’. *Teemantsuutra* ja *Südasuutra* on eesti keeles ka varem ilmunud, viimane isegi mitu korda, kuid uues väljaandes on L. Mäll tõlkeid üsna oluliselt ümber töötnud ning lisanud uusi tõlgendusi ja kommentaare. Sellegi kõite kõik tekstid esinevad kolmes variandis: kirjanduslik tõlge, terminoloogiline tõlge ja sanskriti- (*Teemantsuutra* ja *Südasuutra*) või tiibetikeelne (*Ühetähesuutra*) originaal.

**Dhammapada.** Paali keelest tõlkinud ning saatesõna ja seletused kirjutanud Linnart Mäll. Kolmas eestikeelne väljaanne. Tartu, Tallinn: Tartu Ülikooli orientalistikeskus ja Budismi Instituut, 2005, 102 lk. Trükitud Taiwanis Buddha Hariduse Fondi poolt tasuta levitamiseks.

Tegemist on ühe tuntuma kui mitte kõige tuntuma budismi tekstiga, mis on ka eestikeelsena kättesaadav juba peaaegu kolm aastakümnet. *Dhammapada* ilmus Linnart Mälli tõlkes esmakordselt juba 1977. a (*Loomingu Raamatukogu* nr 24), olles ühtlasi esimene omaette raamatuna välja antud budistlik pühakirjatekst eesti keeles ja esimene ka Mälli budismitõlgete järgnevas reas. Eespool nimetatud *Budismi pühade raamatute* esimese kõite tarvis töötas tõlke autor teksti veidi ümber — parandatud ja täiendatud tõlge koos uue saatesõna ning sõna- ja nimeseletustega ilmuski aasta hiljem jälle omaette raamatuna, mis trükiti Taiwanil asuva Buddha Hariduse Fondi ([www.budaedu.org](http://www.budaedu.org)) poolt ainult tasuta levitamiseks. Enamik *Dhammapada* 423 mõttesalmist on universaalse üldnimliku sisuga, mõistetavad igal ajal ja igas kultuuris. Selle teksti sügavat humanistlikku tähendust rõhutab tõlkija saatesõnas: “*Dhammapadat* lugedes ei saa tekkida kahtlust selle autori (või autorite) humanismis — püüdluses leida inimelu mõte mitte oletuslikest skeemidest vaid inimeksistentsist endast lähtudes. *Dhammapada* põhiideeks on, et muutuv ja ebastabiilse

maailmas on ainult inimene võimeline teadlikult muutuma ning saama kannatavast ja piinlevast olesklejast õnnes ja rahu viibivaks targaks. Selleks on võimalus igaühel, kuid selleni jõuab vaid inimene, kes suudab kainelt ja kiretult enesele selgeks teha oma olukorra ja leiab selle olukorra põhjused iseenese sees, mitte väljaspool.”

Tänavu (2006) jõudis lugejani raamatu kujul ka teos, millega L. Mäll enda sõnul on tegelenud ligi 40 aastat, sellest mõningaid lõike tõlkinud ja siin-seal avaldanud, mis aeg-ajalt on muude tööde tõttu kõrvale jäänud, ent mille juurde ta on ikka ja jälle naasnud:

**Tsangjang Gjatso, VI dalai-laama. Nukrad armastuslaulud.** Tiibeti keelest tõlkinud ja kommenteerinud Linnart Mäll. Tartu: Lux Orientis, 2006, 110 lk.

Vastuolulise “boheemlasest” VI dalai-laama (1687–1706) 66 armastuslaulu, mille seas on tegelikult nii mõnigi meelekibeduslaul, on eesti keelde ümber pandud meisterliku lakoonilisusega, säilitades enamikus salmides algupärandi kuuesilbilise värsimõõdu ja laululise olemuse. Mälli tõlgetele omaselt on seegi raamat varustatud põhjaliku sissejuhatuse, kommentaaride ja järeelmõtisklusega VI dalai-laamast. Eestikeelsete tõlgete kõrval on ära trükitud tiibetikeelsed salmid tiibeti kirjas. Raamatut mitmekesistavad Tiit Pruuli ja tõlkija enda fotod Tiibetist ja tiibetlastest. Silmapaistvalt kauni kujundusega raamat rikastab kahtlemata meie luulekultuuri ja avardab eesti keeles kättesaadavat maailmakirjanduse areaali, sest tegemist on esimese otse tiibeti keelest eesti keelde tõlgitud raamatuga.

Jätkamegi kauni sisu ja kujundusega luuleraamatutega. 2005. aastal lahkunud **Haljand Udami** sulest ilmus uue aastatuhande esimesel aastal pärsia luuleklassiku ja sufi mõtleja Umar Hajjami (1048–1131) *Nelikvärsside* korduustrükk:

**Umar Hajjam. Nelikvärssid.** Pärsia keelest tõlkinud, seletused ja kommentaarid kirjutanud Haljand Udam. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2000, 256 lk.

Tegemist ei ole lihtsalt 1967. a väljaande korduustrükiga. Luuletõlkeid on viimistletud ning raamatu mahust tubli poole hõlmab tõlkija ülipõhjalik kommentaarium ja lisandused, mida Udam nimetab “teekonnaks Umar Hajjami juurde”. Umar Hajjami lühidalt tutvustada pole kerge, tehku seda parem kogumiku esimene nelikvärss:

*Maailma saladus mu kirjades on viisil varjatul,  
Ei teda otse öelda ajal saa, mis alatu ja hull.  
Kui pole selle rahva hulgas ühtegi, kes mõistaks mind,  
Ei ainsat sõna või ma öelda sellest, mis on mõttes mul.*

2006. aasta rõõmustas ka jaapani luule ja eriti haikusõpru taas **Rein Raud** kauni haikuraraamatuga:

**Mäetipp järve põhjas.** Valik haiku-luulet. Klassikalised jaapani keelest tõlkinud ja kommenteerinud Rein Raud. Tallinn: Tänapäev, 2006, 120 lk.

Sissejuhatuses “Haiku: hetke ja taju piir” avab tõlkija haiku-luule kujunemise ajaloolise tausta ning tutvustab lühidalt kogumikku koondatud luuletuste autoreid alates suurest Matsuo Bashôst (1644–1694) kuni viimase Tokugawa ajastu meistri Kobayashi Issani (1763–1827). Kogumikku koondatud sadakond haikut on järjestatud jaapani antoloogiate koostamise põhimõttel nagu tõlkija ja koostaja ise ütleb: “Olen siinse väikese valiku järjestanud jaapani antoloogia-koostamise reeglitest lähtuvalt: eri ajajärgude luuletajad esinevad siin koos ja läbisegi ning käivad läbi aastaringi kevade algusega kokku langevast uusaasta esimesest päevast kuni aasta viimaseeni.” Haikude mõistmisele aitavad kaasa kommentaarid, “... et eesti lugejal oleks kergem seda ringi kaasa käia — lootes, et haikud, need tajuteravuse piiridel pildistatud hetked ei jää kinni kultuuridevaheliste erinevuste rägastikesse”. Haikude tõlked on trükitud koos jaapanikeelsete tekstidega nii romanisatsioonis kui *kana* ja *kanji* kirjas. Raamatule annavad lisamõõtme Rosita Raua fotod.

Hiina klassikast on vaadeldaval ajavahemikul ilmunud kaks teksti: kuulsa vanaaja väejuhi ja mõttetarga Sun Zi sõjandustraktaat *Sõja seadused* **Märt Läänemetsa** tõlkes koos põhjalike kommentaaridega ning **Jaan Kaplinski** *Daodejingi* uustõlge. Vaatlemegi neid selles järjekorras.

**Sun Zi, Sun Bin. Sõja seadused.** Klassikalisest hiina keelest tõlkinud ja kommenteerinud Märt Läänemets. Tartu, Tallinn: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused ja Eesti Keele Sihtasutus, 2001, 438 lk.

Pole juhus, et Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste algatatud *Sõjandusvaramu Klassika* sari valis oma avakõiteks just niisuguse ajaproovile vastu pidanud teksti, mida väejuhid Idas ja Läänes on rakendanud oma strateegia ja taktika kujundamisel juba üle kahe aastatuhande. Vana-Hiina legendaarse väejuhi ja sõjafilosoofi Sun Zi (6.–5. saj e.m.a) ning tema järeltulija, jalutu strateegi Sun Bini (4. saj e.m.a) näpunäited ja elutarkused, kuidas toimida sõjaolukorras ehk üldse igasuguses kriisi ja vastasseisu puhul, et neid arukalt ja võimalikult väheste kaotustega lahendada, on igikestvad ja rakendatavad tänapäeval samavõrd kui Vana-Hiinas. Muistsete sõjatarkade õpetuse kvintessentsi võib kokku võtta kolme lausega. Parim sõda on sõda, mis jääbki pidamata. Parim taktika on taktika, mida vaenlane läbi ei näe. Iga vastasseisu parim lahendus on selline, kust mõlemad pooled väljuvad rahuloleva ja võitjana. Sun Zi esimene eestikeelne väljaanne on varustatud rikkalike kommentaaridega tõlkijalt. Mahukas saatesõna ja lisad teevad sellest Vana-Hiina ajaloo omaette väikese käsiraamatu.

**Laozi. Daodejing.** Klassikalisest hiina keelest tõlkinud ja kommenteerinud Jaan Kaplinski. Tallinn: Vagabund, 2001, 125 lk.

Linnart Mäll avaldas oma 1979 ilmunud *Daodejingi* esmaeestinduse (*Loomingu Raamatukogu* nr 27) eessõnas lootust, et selle maailmakirjanduse ühe tõlgitavama teksti eestikeelsetegi tõlgete hulk hakkab pärast tema esimese tõlke ilmumist aasta-aastalt suurenema. Võttis siiski üle 20 aasta, enne kui järgmine tõlge trüki-valgust nägi. Üsna loomulik, et selle autoriks on aeg-ajalt hiina klassikalise luule tõlkeid üllitanud ja Kaug-Ida (taoistlikku) meelelaadi propageeriv Jaan Kaplinski. Üldjoontes on ta järginud Mälli tõlkestiili, jaotades peatükid värsiridadeks, kuigi mitte nii range skeemi alusel kui tema eelkäija. Rohkem on erinevusi tõlkevaste osas ja tõlgendustes. Revolutsiooni see uus tõlge *Daodejingi* tõlkekulus kaasa ei toonud, kuid raamatus esitatud vaateviis ärgitab kindlasti kaasa mõtlema ja järgima või ka vastu vaidlema ja uusi lahendusi otsima. Või hoopis vanade juurde naasma. Naasmine ürgsesse olevatki kõikide saladuste värav, nagu Laozi ise ütleb.

Tervelt viie tõlkeraamatuga, neist kaks antoloogiat, on esindatud Lähis-Ida varasem mõttelugu. Nende kõigi koostamisel on tõlkija ja toimetajana osalenud **Amar Annus**, kuid tõlkijate seas leiab veel terve rea juba tuntud ja ka noori orientaliste. Vaatleme neid raamatuid ilmumise järjekorras.

**Muinasaja seaduskogumike antoloogia.** Tõlkinud Amar Annus, Kaspar Kolk, Jaan Puhvel, Janika Päll. Tallinn: Varrak, 2001, 300 lk.

Antoloogia sisaldab muistsete seaduste tõlkeid Vana-Sumeri ajastust kuni Vana-Rooma *Kaheteistkümne tahvli seadusteni*. Seaduskogumikke täiendavad kommentaarid ja sissejuhatavad artiklid. Mesopotaamia osa, antoloogia mahukaima, on tõlkinud Amar Annus, hetidi seaduste tõlked on Jaan Puhveli sulest, Vana-Kreeka seadusi on tõlkinud Janika Päll, Vana-Rooma seadusi esindavad antoloogias *Kaheteistkümne tahvli seadused*, tõlkijaks Kaspar Kolk. Käesolev antoloogia, mis suuremas osas on pühendatud just muistse Lähis-Ida seadustele, on esimene omataoline Eestis ja eesti keeles. See on samas ka eesti assürioloogiateaduse üheks esimeseks tõsiseltvõetavaks suuremaks teoseks. Raamat on vajalik erialateadlastele, samuti ajaloo, usuteaduse, klassikalise filoloogia ja õigusteaduse üliõpilastele ning kahtlemata huvipakkuv eesti haritud lugejaskonna laiemale ringile. Antoloogia lõpus on Amar Annuse koostatud muistse Mesopotaamia kaalu- ja mõõtühikute tabel. Juurde on lisatud muistse Lähis-Ida, Mesopotaamia ja Vahemere idaosa kaardid.

**Kuningas Gudea templihümn.** Sumeri keelest tõlkinud Amar Annus ja Sven-Erik Soosaar. Tallinn: Kirjastuskeskus, 2002, 76 lk.

Muistses Mesopotaamias Sumeri lõunapoolsetel aladel asunud Lagaši riigi II dünastia kuulsaima valitseja Gudea ajal (u 2125–2100 e.m.a) kirja pandud hümn näol on tegemist ühe varaseima tervikliku näitega sumeri kirjandusest. Kuigi erinevaid mütolooilisi tekste, loitsusid ja templihümne olid sumerid koostanud juba 3. aas-

tatuhande keskel e.m.a, on Gudea poolt Lagaši ühele peajumalusele Ningirsule pühendatud É-ninnu templi rajamist kirjeldav kahel terrakotasilindril asuv tekst peaaegu täies ulatuses säilinud ning mahukam kui kõik varasemast ajast teadaolevad sumeri või akkadi tekstimälestised. Hümn kirjeldab, kuidas Lagaši valitseja Gudea saab jumaliku ende templi ehitamise vajalikkusest sõja- ja viljakusjumal Ningirsule ning asub templit erinevate jumalate heakskiidul ja abiga ehitama. Pärast ehitustööde lõppu kirjeldatakse Ningirsu elama asumist oma templisse ja templi auks korraldatud pidustusi. Tekstist leiab rohkelt teavet ajastu religiooni, mütoloogia, ühiskondliku korralduse ja templiehitustavade kohta. Silindri A on tõlkinud Sven-Erik Soosaar, silindri B Amar Annus.

**Enûma eliš: Babüloonia loomiseepos.** Akkadi keelest tõlkinud Amar Annus. Tallinn: Kirjastuskeskus, 2003, 78 lk.

Epos jutustab maailma loomisest ning Babüloni linnajumala Marduki võidukäigust kõikide Mesopotaamia jumalate kuningaks. Marduk oli veel 3. at e.m.a suhteliselt tähtsusetu jumalus ning alles Vana-Babüloonia (18.–16. saj e.m.a) ajajärgul seoses Hammurapi (1792–1750 e.m.a) ja Babüloni linna mõjuvõimu kasvuga tõuseb Marduk tähtsale positsioonile teiste jumaluste seas. Veelgi hiljem saab Mardukist Mesopotaamia jumalate panteoni valitsev jumal, kõikide jumaluste kuningas ning maailma looja. *Enûma eliš* koosneb seitsmele savitahvlile jäädvustatud 1094 värsist. Tekst on kirja pandud tõenäoliselt 2. at lõpus e.m.a, arvatavasti Babüloonia kuninga Nebukadnetsar I valitsemisaastatel (u 1125–1104 e.m.a). Uusaastapidustuste ajal retsiteerisid seda preestrid. Pidustuste käigus sai Babüloonia kuningas taas jumalatel tunnustuse ja kinnituse selle kohta, et ta on tõeline kuningas ja et tema valitsemine kestab ka edaspidi. Tõlge on varustatud asjakohaste kommentaaridega.

**Muinasaja kirjanduse antoloogia.** Koostanud Amar Annus. Tõlkinud Amar Annus, Michael Heltzer, Kalle Kasemaa, Uku Masing, Jaan Puhvel, Vladimir Sazonov, Sven-Erik Soosaar, Sergei Stadnikov ja Raul Veede. Tallinn: Varrak, 2005, 350 lk.

Muistse Lähis-Ida ja egiptuse kirjanduse lühiülevaateid ja tõlkevalikut sisaldav kogumik on esimene eesti autorite loodud vastavasisuline antoloogia. Kaanani, foiniikia, vanajuuda ja iisraeli kirjanduse tekstid on tõlkinud Michael Heltzer, tõlked hetiidi kirjandusest on teinud Jaan Puhvel, Uku Masingult (1909–1985) on sumeri eepilise loo *Lugalbanda* tõlge, Kalle Kasemaa sulest aga tõlked Moabi kuninga Meša ja Siiloa tunneli raidkirjadest. Egiptuse kirjanduse tõlked on Sergei Stadnikovilt. Raul Veede ja Vladimir Sazonov on tõlkinud sumeri eepilise loo *Gilgameš ja Akka*, Sven-Erik Soosaare tõlgitud on aga *Gudea templihümni* silinder A. Antoloogia koostajaks on Amar Annus, kelle tehtud on suurem osa tõlkeid sumeri ja akkadi kirjandusest, samuti on ta koostanud raamatu lõpus oleva ülevaatliku lühisõnastiku tähtsamate tekstides mainitud jumaluste ja templite kohta. Tõlgete filoloogilisele täpsusele ja kirjanduslikule kvaliteedile ei ole võimalik etteheiteid teha. Kuna

aga kolm või neli tuhat aastat tagasi loodud muistsed kirjandusteosed on kaasaja inimesele enamjaolt äärmiselt raskesti mõistetavad, ei oleks kahjuks tulnud veelgi põhjalikumad kommentaarid.

**Saalomoni oodid.** Süüria keelest tõlkinud Amar Annus. Tallinn: Kirjastuskeskus, 2006, 125 lk.

Süüriakeelsed “Saalomoni oodid” on ainuke varakristlik iseseisva korpusena säilinud laulude kogu. See jäi kristlikust kaanonist välja ja oli lääne kristluses täiesti tundmatud kuni 19. sajandi alguseni. Tekstid on pärit 1.–2. sajandist. Ajaloolise Saalomoniga pole oodidel midagi tegemist, vaid niipalju, et Kristus pidi olema Taaveti soost nagu Saalomon ja viimane oli Kristuse võrdkuju ning eelkäija.

## Eesti autorite teosed

Akadeemilise kaaluga eesti oma autorite raamatuid, mis käsitlevad Idamaid ja orientalistikat, on 21. saj esimese seitsme aasta jooksul ilmunud kokku üheksa. Autorite ring on aga isegi kitsam, sest mõnelt autorilt on raamatuid rohkem kui üks.

Tartu kirjastuse Ilmamaa auväärse sarjas *Eesti mõttelugu* on välja antud kaks oriendiramatut.

**Linnart Mäll.** Nulli ja lõpmatuse kohal. Eesti mõttelugu 21. Tartu: Ilmamaa, 2003, 391 lk.

Tegemist on esmakordselt juba 1998. aastal ilmunud raamatu kordustrükiga. Nagu *Eesti mõtteloo* sarja puhul tavaks, on raamatusse koondatud juba varem ilmunud tekstid, mida siin on kokku 24. Ühe osa neist moodustavad Linnart Mälli tõlgete eessõnad, tihti ulatuslikud kaastekstid, mis annavad ülevaate vastava teose autorist, ajastust, ideedest: nt Šāntideva, Lao-zi ja Konfutsiuse puhul, samuti Tiibeti kultuuriloo ülevaated. Teise ja ka olulisema osa moodustavad L. Mälli teadusartiklid, mis enamikus on siin ilmunud eesti keeles esmakordselt. Neis artiklites on väljendatud L. Mälli põhiseisukohad orientalistikas ning eelkõige on neis tähelepanu all Mälli peamine uurimisobjekt: mahajaana suutrad. Neist koorubki välja raamatu pealkirja tähendus: ‘null’ ja ‘lõpmatus’ on budistlikud karakteristikud, millel rajanevast mõtlemisest on kantud Linnart Mälli tekstid. Lisaks sisaldab raamat budistliku mütoloogia ülevaadet, mis on algselt ilmunud osana kuulsast venekeelsest entsüklopeediast *Maailma rahvaste müüdid*. Peale sissejuhatuse budistlikkusse mütoloogiasse antakse märksõnaliste lühiartiklite kaupa ülevaade erinevatest mütoloogilistest kujudest ja mõistetest. L. Mällist kui eesti orientalistika suurkujust ja tugisambast, kes kuulub ka vene orientalistika võimsasse traditsiooni ja maailma orientalistide paremikku, kirjutab raamatu järelsõnas Märt Läänemets.

**Haljand. Udam.** Orienditeekond. Eesti mõttelugu 37. Tartu: Ilmamaa, 2001, 448 lk.

Kogumik hõlmab Haljand Udami töid alates 1960. aastate keskpaigast kuni peaaegu raamatu ilmumiseni välja. Kirjutised on jaotatud kahte tsükklisse. Esimene osa, *Iranica ja Transoxanica* koondab peamiselt filoloogilisi ja kirjandusloolisi artikleid; *Orientalia ja Philologica* sisaldab artikleid nii Idamaade kultuuri kohta laiemas mõttes kui ka muudest ainevaldkondadest. Lummava sissejuhatuse esitab Udam oma orienditeekonda üsna mahukas eessõnas “Karategini õhtud”. Kuigi autor ise tagasihoidlikult tõdeb, et “selles kogumikus sisalduvad artiklid [- - -] ei moodusta kokku akadeemilist sissejuhatust Oriendi või siis kitsamalt võttes Iraani kultuuri tundmisse”, on see raamat igal juhul loetav äärmiselt huvitava vaimse reisikirjana, kust saab ohtralt hästi esitatud teavet, islami kultuuri, selle uurimise meetodi ja ajaloo kohta. Haljand Udam ei varja, vaid tõstab esile oma vaimseid eeskujusid, kelle seas kesksel kohal oli kindlasti René Guénon, ning oma kuuluvust nn traditsionalistidest orientalistide elitaarsesse seltskonda.

Haljand Udamil on ilmunud veel teinegi kogumik:

**Haljand Udam.** Maagid, filosoofid, poliitikud: Lood loetud raamatutest. Loomingu Raamatukogu, 2003, nr 1–3, Tallinn: Perioodika, 143 lk.

Siia on Haljand Udam koondanud ajakirjanduses varem ilmunud artiklid kirjandusest, millele ta on hiljem lisandusi kirjutanud. Kirjandusteoseid, mida on arvestatud või tutvustatud, leiab siit väga erinevatel teemadel — otseselt orientalistika-alastest teostest on vaatluse all Linnart Mälli raamat *Nulli ja lõpmatuse kohal*. Ülejäänud tekstid kõnelevad Paulo Coelho, John Bunyani, Miguel de Unamuno, Karl Jaspersi, Søren Kierkegaardi, Georges Duby, Juri Lotmani, André Makine'i, Hermann Keyserlingi, Mihkel Tamme, Aleksandr Zinovjevi jt teostest, ulmest ja diktaatoritest kõnelevast kirjandusest. Kõik keskendub pealkirjas mainitud kolme liiki autorite või tegelaste ümber, kellest mõned kuuluvad mitme määratluse alla korraga. Ometi on see õhuke raamat veel palju rohkemast, omalaadne ülevaade kogu maailma kultuurist. Enamasti räägivad konkreetsele kirjandusteosele pühendatud artiklid väga avaralt seostest, mis viivad teiste tekstide ja kultuuride juurde. Lisaks väljendab autor enda maailmavaadet, mis ühendab käsitletud teosed ühtseks tervikuks. Nii ongi artiklikogumiku asemel meie ees sügav ja mõtlemisele ergutav esseeraamat, mida võib lugeda kui lühikursust kultuurilukku.

Kirjastuse Ilmamaa väljaandel on ilmunud ka järgmine oriendiraamat:

**Andres Herkel.** Müüt ja mõtlemine. Tartu: Ilmamaa, 2002, 272 lk.

Raamatu ja autori iseloomustuseks ütleb Linnart Mäll selle kaanetekstis: “Orientalisti ning indoloogina on Herkeli eriliseks huviobjektiks inimese meel ja selle avaldumine muistsetes kirjalikes tekstides. Mõtlemise ja müüdi vahekord on tema uurimuses leidnud huvitava originaalse lahenduse, mis annab lootuse arvata, et selle raamatu mõju on ergastav ja kestev.” Raamat keskendub India mõttesuundade

psühholoogilisele analüüsile, alates upanišadidest ning lõpetades mahajaana suutrate ja Nāgārdžunaga. Põhjalikumalt on käsitletud budismi üht keskseimat õpetust, sõltuvuslikku tekkimist.

Tartu ülikooli ajaloolased Olaf-Mihkel Klaassen ja Martin Hallik on koos üllitanud seni mahukaima ja põhjalikema uurimuse orientalistikast Tartu ülikoolis:

**Martin Hallik, Olaf-Mihkel Klaassen.** Keiserlik Tartu Ülikool ja Orient Eesti-Oriendi kultuurisuhete üldisel taustal. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2002, 426 lk.

Selle raamatu eelkäijaks võib pidada Martin Halliku 2001. a TÜ ajaloo osakonnas kaitsstud ja publitseeritud doktoritööd, mis aga ajaliselt hõlmab veelgi pikemat perioodi — lisaks Tartu Keiserliku Ülikooli ajale ka Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli orientalistikat kuni Teise maailmasõjani:

**Martin Hallik.** Tartu Ülikooli õppejõudude ja kasvandike osast humanitaarorientalistikas (1802–1940). — *Dissertationes Historiae Universitatis Tartuensis* 4. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2001, 267 lk.

Sama autoritetandemi sulest on ilmunud ka mahukas algupärane islami poliitilist ajalugu käsitlev raamat:

**Hallik, Martin; Klaassen, Olaf-Mihkel.** Taaveti tähest Talibani langemiseni. Tallinn: Argo, 2004, 424 lk.

Kasuliku õpperaamatuna tuleb kõikidele usundiloo uurijatele, üliõpilastele ja huvilistele soovitada Tarmo Kulmari koostatud raamatut:

**Tarmo Kulmar.** Üldine usundilugu: religiooniteaduse põhimõisted. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2006, 114 lk.

See sisaldab märkimisväärsel hulgal ka Ida religioonide ja mõtteloo olulisi termineid koos seletustega ning ulatuslikku teemakohast bibliograafiat.

Ja veel ühe raamatu kordustrükki tahaks siinkohal nimetada. Selleks on Arvo Valtoni juba klassikaks saanud romaan Tšingis-khaanist, mis alates esmaväljaandest 1978 ilmub juba kolmandat korda ning mida tema allikatruiduse ja käsitluslaadi poolest võib pidada omaette ajalooteoseks:

**Arvo Valton.** Teekond lõpmatuse teise otsa. Arvo Valton Vallikivi. Kogutud teosed, 6. köide. Tallinn: Kirjastuskeskus, 2005, 508 lk.

## Tõlkeraamatud

Rõõmustavalt palju on seitsme aasta jooksul ilmunud häid tõlkeraamatuid, millest nende suure hulga tõttu ainult osa saame siinkohal lähemalt tutvustada, teiste puhul piirdume ilmumisandmetega. Olgu kohe öeldud, et sinne nimekiri pole kaugeltki täielik, valiku tegime ikkagi akadeemilisest printsüübist lähtudes. Iga raamatu puhul on ära toodud ka tõlkija(te) ja toimetaja(te) nimed, kellest raamatute kvaliteet

ju eeskätt sõltub. Parema ülevaatlikkuse huvides vaatleme raamatuid temaatiliste gruppide kaupa, mitte ilmumise järjekorras.

## Üldteosed

**Rachel Storm.** Idamaade mütoloogia entsüklopeedia. (Inglise keelest tõlkinud Ehte Puhang, Eva Toome ja Viivi Verrev, toimetanud Amar Annus, Maret Kark, Märt Läänemets, Karin Paul ja Sergei Stadnikov.) Tallinn: Varrak, 2001, 256 lk.

## Dalai-laama ja Tiibet

Seitsme aasta jooksul on eesti keelde tõlgitud ja välja antud tervelt kuus dalai-laama raamatut, millest mõned on kirjutatud küll koos kaasautoriga. Loetleme need ilmumise järjekorras.

**XIV Dalai-laama, Howard C. Cutler.** Kunst olla õnnelik. (Inglise keelest tõlkinud Mae Hallistvee, toimetanud Helju Jüssi.) Tallinn: K-Kirjastus, 2000, 278 lk.

**XIV Dalai-laama.** Iidne tarkus, moodne maailm: Uue aastatuhande eetika. (Inglise keelest tõlkinud Kai Vassiljeva, toimetanud ja eessõna kirjutanud Linnart Mäll.) Tartu: Elmatar, 2001, 144 lk.

**XIV Dalai-laama.** Avali süda: Kaastunne igapäevaelus. Koostanud ja eessõna: Nicholas Vreeland. Khjongla Rato ja Richard Gere'i järelsõna. (Inglise keelest tõlkinud Häli Kummel, toimetanud Anu Rooseniit, konsultant-toimetaja Linnart Mäll.) Tallinn: Pegasus, 2003, 199 lk.

**XIV Dalai-laama, Matthew E. Bunson.** XIV dalai-laama tarkuseõpetused. (Inglise keelest tõlkinud Aime Kons, toimetanud Helju Jüssi, konsultant Linnart Mäll.) Tallinn: Pegasus, 2004, 267 lk.

**XIV Dalai-laama.** Kuidas anda elule mõte. Koostanud Jeffrey Hopkins. (Inglise keelest tõlkinud Teet Toome, toimetanud Kerti Tergem ja Märt Läänemets, eessõna kirjutanud Linnart Mäll.) Tallinn: Tänapäev, 2005, 176 lk.

**XIV Dalai-laama, ja Cutler, Howard C.** Kunst olla tööl õnnelik. (Inglise keelest tõlkinud Kai Vassiljeva, toimetanud Inna Lusti, konsultant Linnart Mäll.) Tallinn: Pegasus, 2005, 247 lk.

**David Goleman.** Tervendavad emotsioonid: Vestlusi dalai-laamaga emotsioonidest, meelest ja tervisest. (Inglise keelest tõlkinud Aime Kons.) Tallinn: Pegasus, 2005, 304 lk.

Kõik need teosed esitavad erinevatest aspektidest lähtuvalt tiibeti budismi tunnustatud liidri, meie aja ühe suurima humanisti ja rahuvõitleja ning Nobeli rahupremia

laureaadi (1989) vaateid maailmast, elust, inimestest, religioonist ja paljust muust. Kokkuvõtvalt on dalai-laama sõnum, mida ta ikka ja jälle kordab, lihtne ja inimlik: kuna kõik inimesed soovivad olla õnnelikud, siis peaks iga inimese ülimaks eesmärgiks olema kaasa aidata teiste ja enese õnnelikumaks tegemisele. Sellele on raske midagi lisada. Küll aga ei oleks ülaloodud nimekiri täielik ilma esimese eesti keeles ilmunud dalai-laama raamatuta, mis ilmus tegelikult natuke enne vaadeldavat perioodi, mille tiitli aga siinkohal erandina ära toome:

**Vabadus paguluses. XIV Dalai-laama Tendzin Gjatso autobiograafia.** (Inglise keelest tõlkinud Kai Vassiljeva, toimetanud ning lisapeatüki “Dalai-laama ja Eesti” kirjutanud Linnart Mäll.) Tartu: Elmatar, 1999, 240 lk.

Lisaks on omaette väljaandena ilmunud ka dalai-laama Tartu Ülikoolis peetud aualaengu eesti- ja ingliskeelne tekst:

**Tema Pühadus XIV dalai-laama.** Ethics of the New Millennium. Uue aastatuhande eetika. Aulaloeng 20. juuni 2001. (Tõlkinud Reet Sool, konsultant Tarmo Kulmar, elulood koostanud Teet Toome.) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2004, 42 lk.

Loogiliseks jätkuks dalai-laama raamatutele on raamat dalai-laamade ajaloost:

**Roland Barraux.** Dalai-laamade ajalugu: Neliteist peegeldust Ilmutuste järvel. (Prantsuse keelest tõlkinud Leena Tomasberg, toimetanud Maarja Vaino, konsultant Teet Toome, VI dalai-laama värsid tõlkinud klassikalisest tiibeti keelest Linnart Mäll.) Tallinn: Kunst, 2006, 318 lk.

Tiibeti-raamatute loetelu nendega aga ei piirdu. Tutvustamist väärrib veel kolm.

**Heinrich Harrer.** Seitse aastat Tiibetis: Minu elu Dalai Laama õukonnas. (Saksa keelest tõlkinud Marju Riisikamp, toimetanud Helle Tiisväli, Martti Kalda järel sõna.) Tallinn: Kupar, 2000, 590 lk.

Heinrich Harrer (1912–2006) oli 1930 aastatel silmapaistev Austria suusataja ja mägironija, kes 1940. aastal Saksa Nanga Parbati ekspeditsioonilt tagasiteele asudes sattus alanud II maailmasõja tõttu inglaste interneerimislaagrisse Põhja-Indias. 1944. aastal sealt põgenedes jõudis ta Tiibetisse, kus viibis kokku ligi seitse aastat. 1952. a ilmunud raamat *Seitse aastat Tiibetis* sai kiiresti bestselleriks. Saksa keeles on sellest ilmunud ligi 30 väljaannet ja seda on tõlgitud paljudesse keeltesse. 1997. a valmis režissöör J.-J. Annaud’l raamatu põhjal samanimeline film Brad Pittiga peaosas, mis Eestiski kassarekordeid püstitas. *Seitse aastat Tiibetis* võiks Eestis ilmununa kindlasti kuuluda sarja *Maailm ja mõnda*. Tegu on reisikirjaga, reisist saab siin aga põgenemine. Autor põgeneb India vangilaarist Tiibetisse, kuhu seni oli sattunud üsna vähe eurooplasi. Raamat algabki raske teekonna kirjeldusega Indiast läbi Tiibeti Lhasasse. Retkeraskuste kõrval süüvib autor ometigi Tiibeti rahva eluollu ja kultuuri ning vaimustavasse loodusesse. Harrer pole küll tibetoloog, kuid teravapilgulise vaatljana annab ta mitmekülgse pildi sellest, millega kokku puutus: tavalistest inimestest kuni tollase Lhasa kõrgklassini. Raamatu suurimaks

magnetiks on tema tutvumine XIV dalai-laamaga. Harrer viibis Tiibetis aastatel 1944–1951, seega Tiibetile pöördelisel ja raskel ajal. Raamatu lõpupeatükis annab ta ülevaate Tiibeti vabadusvõitlusest Hiina kommunistide vastu. Autor püüab tiibeti kultuuri euroopa lugejale võimalukult mõistetavaks teha, seepärast kasutab ta paljude nähtuste tõlkimiseks teaduskirjanduses harjumuspäratuid euroopa vas-teid. Kahjuks puuduvad eesti väljaandes originaali fotod. Heinrich Harrerile andis organisatsioon Rahvusvaheline Kampaania Tiibeti Heaks (ICT) 2002. a Tõe Valguse Auhinna, mille igal aastal saab kaks silmapaistvat inimest, kes on teinud palju Tiibeti heaks.

**Patrick French.** Tiibet, Tiibet: Ühe kadunud maa lugu. (Inglise keelest tõlkinud Mart Rummo ja Peeter Riba, toimetanud Teet Toome ja Tiia Voolaid, VI dalai-laama värsid tõlkinud klassikalisest tiibeti keelest Linnart Mäll.) Tallinn: Pegasus, 2006, 416 lk.

Esitame tutvustuseks lõigu kaanetekstist: “See on osalt mälestuste-, osalt reisi- ja osalt ajalooramat, mis kummutab üldlevinud väljamõeldisi ja avab ühe kultuuri ellujäämise eest peetava võitluse taga peituvat tõde. Frenchi jutustuse käigus tuleb Tiibeti ülistatud rahumeelse vaimuse taustal nähtavale selle maa varasem, tillatavalt sõjakas ajalugu. Siin leidub ka sajanditevanuseid legende Tiibeti diplomaatide osavatest manöövritest Hiina keisri õukonnas, mis heidavad valgust toonastele vastasseisudele. Pidevas vasallistaatuses Tiibetil õnnestus siiski aastasadade jook-sul oma eripärane kultuur säilitada — kuni 20. sajandini, kui Mao ülekaalukad jõud selle laastava kiirusega hävitasid.”

**Helmut Uhlig.** Tiibet: Salapärase maailma Hiina serval. Sarjas: Maailm ja mõnda. (Saksa keelest tõlkinud Ruth Kivastik, toimetanud Hille Pungas.) Tallinn: Olion, 2004, 232 lk.

## **Budism**

Juba pikk nimekiri dalai-laama raamatuid annab tunnistust sellest, et nii nagu kogu maailmas, on budism kui õpetus ka Eestis üha enam kultuurihuviliste lugejate (ja kirjastajate) tähelepanu köitnud. Lisaks tiibeti budismile on ilmunud mõned tõlke-raamatud, mis käsitlevad budismi teisi valdkondi.

**Tom Lowenstein.** Buddha tee. (Inglise keelest tõlkinud Kerti Tergem, toimetanud Linnart Mäll ja Aime Kons.) Tallinn: Ilo, 2001, 184 lk.

Seda raamatut võiks nimetada budismi aabitsaks Lääne inimesele. Oma rohkete piltide ja kireva välimusega võib see esialgu pelutada, kuid tegu on populaarses stiilis kirjutatud hea ja asjatundliku raamatuga. Raamatus antakse kõigepealt ülevaade ajaloolise Buddha Gautama Siddhārtha elust, tema legendaarsest sünnist, virgumisest ja õpetajaks saamisest ning budistliku koguduse tekkest. Ühtaegu tutvustatakse budismi õpetust, seletatakse põhilisi mõisteid ja kirjeldatakse budismi kohta

tolleaegse India kultuurikontekstis. Pärast ülevaadet India budistlikust mõttest kirjeldatakse budismi ja arengut ja levikut Aasias: Sri Lankal ja Kagu-Aasias, Tiibetis, Hiinas ning Jaapanis. Käsitlus lõpeb budismi jõudmisega Läände: 19. sajandi Euroopa lingvistidest kuni tänapäeva Lääne budistlike kogudusteni. Mitmekülgne pildimaterjal esindab budistliku kunsti rikkalikku varamut. Raamatu lisas tutvustatakse tuntumaid budistlike vaatamisväärsusi ning tänapäeva nelja suurt õpetajat, nende seas XIV dalai-laamat. *Buddha tee* on heaks sissejuhatuseks budistliku kultuuriga tutvumisel, ja nagu ütleb selle eestikeelse tõlke toimetaja Linnart Mäll järelsõnas: "...tegemist on tõepoolest hea raamatuga, mida tasub lugeda mitte üks kord, vaid mis väärib koduses raamaturiiulis alalist hoidmist kui suurel hulgal faktilist materjali sisaldav teatmeteos." Eestikeelse väljaande lisana on ära trükitud ka nimekiri varem eesti keeles ilmunud budismi-alasest kirjandusest.

Tiibeti budismi õpetuste, eriti kuulsa *Tiibeti surmaraamatu* traditsiooni rakendusvõimalusi tänapäeva maailmas käsitleb järgmine raamat:

**Sogyal Rinpoche.** Tiibeti raamat elust ja surmast. Tema Pühaduse dalai-laama eesõnaga. (Inglise keelest tõlkinud Kai Vassiljeva, toimetanud ja värsid tõlkinud Märt Läänemets.) Tallinn: Huma, 2003, 481 lk.

Eesti keeles on välja antud ka Lääne budismi ühe tuntuima esindaja, Lääne Budismi Vennaskonna (FWBO) rajaja Sangharakšita (Dennis Lingwood) kaks budismi õpetusi tutvustavat raamatut.

**Sangharakšita.** Zeni olemus. (Tõlkinud Taavi Padjus, toimetanud Taivo Org.) Tallinn: FWBO Eesti, 2001, 78 lk.

**Sangharakšita.** Vabaduse maitse ja teisi loenguid budismist. (Inglise keelest tõlkinud Tiia Lõoke ja Taivo Org.) Tallinn: FWBO-Eesti, s.a., 190 lk.

Lõpuks on ka eesti keeles raamatuks saanud juba ammu klassikaliseks peetav teos koos tõlkija Olavi Pesti ja Anti Kidroni järelsõnaga:

**Erich Fromm.** Psühhoanalüüs ja zen-budism. (Inglise keelest tõlkinud Olavi Pesti.) Tallinn: Mondo, 2001, 104 lk.

Toome siinkohal ära tutvustava kaaneteksti: "*Zen-budism* on india ratsionaalsuse ja abstraktsiooni ning hiina konkreetsuse ja realismi segu. *Psühhoanalüüs* on sama selgelt läänelik kui *zen* idalik; see on lääne humanismi ja ratsionalismi ning 19. sajandi ratsionalismi käest minema lipsanud tumedate jõudude romantilise uurimise laps. Erinevustele vaatamata on mõlemas õpetuses üllatavalt palju ühist: püüid aidata kaasa inimese sisemisele vabanemisele ja isiksuslikule kasvule."

Zen-budismist on ilmunud veel üks raamat, stiililt ja esituselt aga hoopis teist laadi, mis annab pool-ilukirjandusliku kirjelduse ühe Lääne otsija põikamisest oma vaimsetel rännakutel poolteiseks aastaks Jaapani zeni-kloostri:

**Janwillem van de Wettering.** Tühi peegel. Poolteist aastat Jaapani zen-kloostri. (Inglise keelest tõlkinud Kaarel Tamre.) Tallinn: Deevatar, 2003, 152 lk.

## Hiina

Hiina on oma majandusarengu ja vastuolulise poliitikaga pidevalt maailma huviorbiidis, mistõttu on selle maa kultuuri ja ajaloo kohta ka eesti keeles ilmunud rohkem raamatuid kui teiste Aasia maade kohta.

**Hiina. Taevadraakoni maa.** Vastutav toimetaja Edward L. Shaughnessy. (Inglise keelest tõlkinud Svea Aavik, Iiri Sirk ja Monika Kruusmägi, toimetanud Märt Läänemets ja Arvi Tampu.) Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2002, 256 lk.

Tegu on maailma tuntud sinoloogide koostatud, rikkalikult illustreeritud entsüklopeedilise sissejuhatusena hiina kultuuri. Eestikeelse väljaande lisana on selles ära trükitud ka väike nimekiri eestikeelset Hiina-alast kirjandust.

**Ross Terrill.** Uus Hiina impeerium. (Inglise keelest tõlkinud Lia Rajandi ja Andres Kask, toimetanud ja saatesõna kirjutanud Märt Läänemets.) Tartu: Ilmamaa, 2006, 540 lk.

Kaanetutvustuselt loeme: “*Uus Hiina impeerium* on üks viimaste aastate olulisemaid ja intrigeerivamaid, akadeemilise põhjalikkuse ja ajakirjandusliku ladususega kirjutatud raamatuid Hiinast — punasest draakonist. Julge, laiahaardeline ja meelikõitev, ajaloolist tarkust ja tänapäevaseid vaatlusi täis teos on ambitsioonikas katse tungida läbi Hiina riigi müsteeriumist. Ross Terrill toob asjatundlikult ja selgelt välja kõige tõenäolisemad stsenaariumid Hiina arenguks, tema laialdane isiklik kogemus koos läbiva ajaloolise vaatenurgaga on andnud haarava portree üleminekuaja Hiinast.”

**Lin Yutang.** Elamise tähtsus. Teine, täiendatud ja parandatud trükk. (Inglise keelest tõlkinud Mall Pöial, toimetanud Märt Läänemets.) Tallinn: Tänapäev, 2006, 462 lk.

Juba 1930. aastate lõpus avaldatud raamat kujutab endast tuntud Hiina-Ameerika kirjaniku ja humanisti vaimuka huumoriga kirjutatud sissevaadet traditsioonilisse Hiina elulaadi ja vaimsusesse, kusjuures autor ei püüagi varjata oma ilmseid sümpaatiid ja ilmutab kriitilist meelt tema jaoks ebaratsionaalse Lääne vastu. Raamatus leiab palju tsitaate Hiina klassikalistest teostest, millega Lin Yutang oma seisukohti ja vaatlusi illustreerib. Raamatu populaarsust Eesti lugejaskonna seas näitab tõsiasi, et mõne aasta jooksul on sellest ilmunud isegi kaks trükki (esimene trükk 2002).

**Maurice Cotterell.** Terrakotasõdalased. (Prantsuse keelest tõlkinud Jaanus Õunpuu, toimetanud Anu Kivikangur.) Tallinn: Olion, 2005, 303 lk.

See on haarav jutustus 1974. aastal Hiina muistse pealinna Xi'ani lähedalt avastatud esimese keisri Qin Shihuangi hauaehitiste kompleksi kuuluvast elusuuruses terrakotasõdurite "väest", nende avastamise loost ja ajaloolisest tagapõhjast.

Kurikuulsa Hiina maffia ehk triaadide ajaloost muistsetest aegadest kuni tänapäevani välja jutustab raamat

**Martin Booth.** Draakonisündikaadid. Hiina triaadid üle maailma. (Tõlkinud Avo Reinvald, toimetanud Märt Läänemets.) Tallinn: Varrak, 2001, 472 lk.

Kirjastus Tänapäev on alustanud tänuväärset ettevõtmist anda välja ühtses kujunduses kõik nimeka hollandi kirjaniku, sinoloogi ja diplomaadi Robert van Guliku kuulsad kohtunik Di lood. Praeguseks on neist ilmunud juba kolm.

**Robert van Gulik.** Hiina kullamõrvad. (Inglise keelest tõlkinud Kersti Unt.) Tallinn: Tänapäev, 2005, 229 lk.

**Robert van Gulik.** Hiina järvemõrvad. (Inglise keelest tõlkinud Kersti Unt.) Tallinn: Tänapäev, 2006, 278 lk.

**Robert van Gulik.** Lakksirm. (Inglise keelest tõlkinud Ursula Põks.) Tallinn: Tänapäev, 2006, 184 lk. (Esmakordselt eesti keeles ilmunud 1987 sarjas *Mirabilia*.)

Soovitada võiks veel üht pooldokumentaalset ilukirjandusteost, mis hõlmab peaaegu kogu 20. sajandi Hiina ajaloo:

**Jung Chang.** Metsluiged. (Inglise keelest tõlkinud Peedu Haaslava.) Tallinn: Kupar, 2001, 774 lk.

## Jaapan

**Okakura Kakuzô.** Teeraamat. (Inglise keelest tõlkinud ja eessõna kirjutanud Maret Nukke.) Tallinn: Penikoorem, 2003, 96 lk.

**Sterlin ja Peggy Seagrave.** Yamato dünastia. Jaapani keiserliku perekonna varjatud ajalugu. (Inglise keelest tõlkinud Jaan Kabin, toimetanud Hille Pungas.) Tallinn: Olion, 2003, 431 lk.

## Islam

21. sajand algas islamiterrorismi tähe all, mis tõi kogu maailmas kaasa raamatute-laine selle religiooni ja kultuuri kohta. Mõnigi neist on tõlgitud ka eesti keelde, rikastades oluliselt meie teadmisi islamist ning aidates seda ehk veidi sügavamalt mõista ja analüüsida. Soovitada võiks neist järgmisi.

**Annemarie Schimmel.** Islam. Sissejuhatus. (Saksa keelest tõlkinud Haljand Udam, keeleliselt toimetanud Endla Hint.) Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2001, 160 lk.

**Karen Armstrong.** Islam. Lühiajalugu. (Inglise keelest tõlkinud Lia Rajandi, toimetanud Märt Läänemets.) Tartu: Ilmamaa, 2003, 280 lk.

**David Waines.** Sissejuhatus islamisse. (Inglise keelest tõlkinud Üllar Peterson ja Heili Einasto, toimetanud Ursula Vent.) Tallinn: Avita, 2003, 414 lk.

**Tatjana Irmijajeva.** Islamimaailma ajalugu. (Vene keelest tõlkinud Kattri Türk, toimetanud Ursula Vent.) Tallinn: Avita, 2002, 270 lk.

### **Vana-Egiptus**

**Philipp Vandenberg.** Nofretete: arheoloogiline elulookirjeldus. (Saksa keelest tõlkinud Jüri Selirand.) Tallinn: Olion, 2002, 272 lk.

**Rosalie David.** Religioon ja maagia Vana-Egiptuses. (Inglise keelest tõlkinud Olavi Teppan, toimetanud Sergei Stadnikov.) Tallinn: Tänapäev, 2005, 412 lk.

### **Kambodža**

**Michel Tauriac.** Angkôr. Kuulsus, häving, uuestisünd. (Prantsuse keelest tõlkinud Jaanus Õunpuu, toimetanud Andres Mälk.) Tallinn: Olion, 2004, 207 lk.

### **Mongoolia**

**Harold Lamb.** Tšingis-khaan. Kõigi rahvaste valitseja. (Inglise keelest tõlkinud ja kommenteerinud Martti Kalda, toimetanud Maie Mägi.) Tallinn: Kunst, 2006, 311 lk.

**John Man.** Tšingis-khaan. Elu, surm ja ülestõusmine. (Inglise keelest tõlkinud Tiia-Mai Nõmmik, toimetanud Helju Jüssi.) Tallinn: Pegasus, 2006, 397 lk.

